

tes in hæc duce ratione pervenimus, verba sunt, nec tamen nomina; et talia multa inveniuntur. Quamobrem cum omnia nomina verba sint, non autem omnia verba nomina sint, planum esse arbitror quid inter verbum distet et nomen, id est, inter signum signi ejus quod nulla alia signa significat, et signum signi ejus quod rursus alia significat. **AUG.** Concedis-ne omnem equum animal esse, nec tamen omne animal equum esse? **AD.** Quis dubitaverit? **AUG.** Hoc ergo inter nomen et verbum, quod inter equum et animal interest. Nisi forte ab assentiendo id te revocat, quod dicimus et alio modo verbum, quo significantur ea, quæ per tempora declinantur, ut scribo scripsi, lego legi, quæ manifestum est non esse nomina. **AD.** Dixisti omnino quod me dubitare faciebat. **AUG.** Ne te istud moveat. Dicimus enim et signa universaliter omnia quæ significant aliquid, ubi etiam verba esse invenimus. Dicimus item signa militaria, quæ jam proprie signa nominantur, quo verba non pertinent. Et tamen si tibi dicerem, ut omnis equus animal, non autem omne animal equus est, ita omne verbum signum, non autem omne signum verbum est, nihil (ut opinor) dubitares. **AD.** Jam intelligo, et prorsus assentior, hoc interesse inter universale illud verbum et nomen, quod inter animal et equum.

BOC X. AUG. Scis-ne etiam, cum dicimus animal, aliud esse hoc trisyllabum nomen, quod voce prolatum est, aliud id quod significatur? **AD.** Jam hoc supra concessi de omnibus signis et significabilibus. **AUG.** Num omnia signa tibi videntur aliud significare quam sunt, sicut hoc trisyllabum eum dicimus, animal, nullo modo idem significat quod est ipsum? **AD.** Non sane: nam cum dicimus signum, non solum signa cætera quæcumque sunt, sed etiam se ipsum significat; est enim verbum, et utique omnia verba signa sunt. **AUG.** Quid in hoc dissyllabo cum dicimus, verbum,

nonne tale aliquid contingit? Nam si omne quod cum aliquo significato articulata voce profertur, hoc dissyllabo significatur, etiam ipsum hoc genere includitur. **AD.** Ita est. **AUG.** Quid, nomen nonne similiter habet? Nam et omnium generum nomina significat, et ipsum nomen generis neutri nomen est. An si ex te quærerem quæ pars orationis nomen, posses mihi respondere recte nisi, nomen? **AD.** Verum dicis. **AUG.** Sunt ergo signa quæ inter alia quæ significant, et se ipsa significant. **AD.** Sunt. **AUG.** Num tale tibi videtur hoc quadrisyllabum signum, cum dicimus, conjunctio? **AD.** Nullo modo: nam ea quæ significat, non sunt nomina; hoc autem nomen est.

CAPUT V.

Signa mutua.

XI. AUG. Bene attendisti: nunc illud vide, utrum inveniuntur signa, quæ se invicem significant, ut quemadmodum hoc ab illo, sic illud ab hoc significetur: non enim ita sunt inter se hoc quadrisyllabum, cum dicimus, conjunctio, et illa quæ ab hoc significantur, cum dicimus, si, vel, nam, namque, nisi, ergo, quoniam, et similia: nam hæc illo uno significantur, nullo autem horum unum illud quadrisyllabum significatur. **AD.** Video, et quænam signa sint se invicem significantia, cupio cognoscere. **AUG.** Tu ergo nescis, cum dicimus, nomen et verbum, duo verba, nos dicere. **AD.** Scio. **AUG.** Quid illud, nescis cum dicimus, nomen et verbum, duo

nomina nos dicere? **AD.** Id quoque scio. **AUG.** Seis igitur tam nomen verbo, quam etiam verbum nomine significari. **AD.** Assentior. **AUG.** Potes-ne dicere, excepto eo quod diverse scribuntur et sonant, quid inter se differant? **AD.** Possum fortasse; nam id esse video quod paulo ante dixi. Verba enim cum dicimus, omne quod articulata voce cum aliquo significato profertur, significamus; unde omne nomen, et ipsum cum dicimus nomen, verbum est: at non omne verbum nomen est, quamvis nomen sit, cum dicimus verbum.

XII. **AUG.** Quid si quisquam tibi affirmet et probet, ut omne nomen verbum est, ita omne verbum nomen esse; poteris-ne invenire quid distent, præter diversum in litteris sonum? **AD.** Non potero, nec omnino distare aliquid puto? **AUG.** Quid si omnia quidem, quæ voce articulata cum aliquo significato proferuntur, et verba sunt et nomina; sed tamen alia de causa verba, et alia de causa nomina sunt, nihil-ne distabit inter nomen et verbum? **AD.** Quomodo istud sit non intelligo. **AUG.** Hoc saltem intelligis, omne coloratum visibile esse, et omnevisibile coloratum, quamvis hæc duo verba distincte differenterque significant. **AD.** Intelligo. **AUG.** Quid si ergo ita et omne verbum nomen, et omne nomen verbum est, quamvis hæc ipsa duo nomina, vel duo verba, id est, nomen et verbum, differentem habeant significationem. **AD.** Jam video posse id accidere: sed quomodo id accidat, expecto ut ostendas. **AUG.** Omne quod cum aliquo significato articulata voce prorumpit, animadvertis, ut opinor, et aurem verberare, ut sentiri; et memoriæ mandari, ut nosci possit. **AD.** Animadverto. **AUG.** Duo ergo quædam contingunt, cum aliquid tali voce proferimus. **AD.** Ita est. **AUG.** Quid si horum duorum ex uno appellata sunt verba, ex altero nomina; verba scilicet a verberando, nomina vero a noscendo, ut illud primum

ab auribus, hoc autem secundum ab animo vocari meruerit?

XIII. **AD.** Concedam cum ostenderis, quomodo recte possimus omnia verba nomina dicere. **AUG.** Facile est: nam credo te accepisse ac tenere pronomen dictum, quod pro ipso nomine valeat, rem tamen notet minus plena significatione quam nomen. Nam, ut opinor, defunivit ille ita, quem grammatico reddidisti: Pronomen est pars orationis, quæ pro ipso posita nomine, minus quidem plene, idem tamen significat. **AD.** Recordor et probō. **AUG.** Vides igitur secundum hanc definitionem nullis nisi nominibus servire, et pro his solis poni posse pronomina, velut cum dicimus: hic vir, ipse rex, eadem mulier, hoc aurum, illud argentum: hic, ipse, eadem, hoc, illud, pronomina esse; vir, rex, mulier, aurum, argentum, nomina, quibus plenius quam illis pronomibus res significatæ sunt. **AD.** Video et assentior. **AUG.** Tu ergo nunc mihi paucas conjunctiones quaslibet enuntia. **AD.** Et, que, at, atque. **AUG.** Hæc omnia quæ dixisti, nonne tibi videntur esse nomina? **AD.** Non omnino. **AUG.** Ego saltem tibi recte locutus videor, cum dicerem, Hæc omnia quæ dixisti? **AD.** Recte prorsus; et jam intelligo quam mirabiliter ostenderis me nomina enuntiasse: non enim aliter de his recte dici potuisset, Hæc omnia. Sed enim vereor adhuc, ne propterea mihi recte locutus videaris, quod has quatuor conjunctiones etiam verba esse non nego; ut ideo de his recte dici potuerit, Hæc omnia, quoniam recte dicitur, Hæc verba omnia. Si autem a me quæras quæ sit pars orationis, verba, nihil aliud respondebo quam, nomen. Quare huic nomini fortasse pronomen adjunctum est, ut illa recta esset locutio tua.

XIV. **AUG.** Acute quidem falleris, sed ut falli desinas, acutius attende quod dicam, si tamen id dicere, ut volo,

valuero : nam verbis de verbis agere tam implicatum est, quam digitos digitis inserere et confricare ; ubi vix dignoscitur, nisi ab eo ipso qui id agit, qui digiti pruriant, et qui auxiliuntur prurientibus. **AD.** En toto animo adsum, nam ista hæc similitudo me intentissimum fecit. **AUG.** Verba certe sono, et litteris constant. **AD.** Ita est. **AUG.** Ergo ut ea potissimum auctoritate utamur, quæ nobis charissima est, cum ait Paulus apostolus : « Non erat in Christo est et non, sed est in illo erat ¹, » non, opinor, putandum est tres istas litteras, quas enuntiamus cum dicimus, *est*, fuisse in Christo, sed illud potius quod istis tribus litteris significatur. **AD.** Verum dicis. **AUG.** Intelligis igitur eum qui ait ; « Est in illo erat, » nihil aliud dixisse quam, *Est* appellatur quod in illo erat, tamquam si dixisset ; Virtus in illo erat ; non utique aliud dixisse acciperetur, nisi virtus appellatur quod in illo erat : ne duas istas syllabas quas enuntiamus, cum dicimus, Virtus, et non illud quod his duabus syllabis significatur, in illo fuisse arbitraremur. **AD.** Intelligo ac sequor. **AUG.** Quid, illud nonne intelligis etiam nihil interesse utrum quisque dicat, virtus appellatur, an virtus nominatur ? **AD.** Manifestum est. **AUG.** Ergo ita manifestum est, nihil interesse utrum quis dicat, Est appellatur, an Est nominatur quod in illo erat. **AD.** Video et hic nihil distare. **AUG.** Jam-ne etiam vides quid velim ostendere ? **AD.** Nondum sanè. **AUG.** Ita-ne tu non vides nomen esse id quo res aliqua nominatur ? **AD.** Hoc plane nihil certius video. **AUG.** Vides ergo, Est nomen esse, siquidem illud quod erat in illo, Est nominatur. **AD.** Negare non possum. **AUG.** At si ex te quærerem quæ sit pars orationis, Est, non opinor nomen, sed verbum esse diceres, cum id ratio etiam nomen esse docuerit. **AD.** Ita est prorsus ut dicis. **AUG.** Num adhuc dubitas alias quoque

¹ 1. Cor. I, 19. *ὅτι καὶ ἐν*

partes orationis eodem modo, quo demonstravimus nomina esse ? **AD.** Non dubito, quandoquidem fateor ea significare aliquid. Si autem res ipsæ quas significant, quid singulæ appellentur, id est, nominentur, interrogas, respondere non possum, nisi eas ipsas partes orationis, quas nomina non vocamus, sed, ut cerno, vocare convincimur.

XV. **AUG.** Nihil-ne te movet, ne quis existat, qui nostram istam rationem labefactet, dicendo Apostolo non verborum, sed rerum auctoritatem esse tribuendam ; quamobrem fundamentum persuasionis hujus non tam esse firmum quam putamus : fieri enim posse ut Paulus, quanquam vixerit præceperitque rectissime, minus tamen recte locutus sit, cum ait, *Est in illo erat* ¹ ; præsertim cum se ipse imperitum sermone fateatur ? quo tandem modo istum refellendum arbitraris ? **AD.** Nihil habeo quod contradicam, et te oro ut aliquem de illis reperias, quibus verborum notitia summa conceditur, cujus auctoritate potius id quod cupis efficias. **AUG.** Minus enim tibi videtur idonea, remotis auctoritatibus, ipsa ratio, qua demonstratur omnibus partibus orationis significari aliquid, et ex eo appellari : si autem appellari, et nominari : si nominari, nomine utique nominari : quod in diversis linguis facillime judicatur : Quis enim non videat, si quæras quid Græci nominent quod nos nominamus, quis, responderi, *τις* : quid Græci nominent quod nos nominamus, volo, responderi, *θέλω* : quid Græci nominent quod nos nominamus, bene, responderi *καλώς* : quid Græci nominent quod nos nominamus, scriptum, responderi, *τὸ γεγραμμένον* : quid Græci nominent quod nos nominamus, et, responderi, *καὶ* : quid Græci nominent quod nos nominamus, ab, responderi, *ἀπὸ* : quid Græci nominent quod nos nominamus, heu, responderi, *ὦ*, atque in his omnibus partibus orationis, quas nunc

¹ 2 Cor. xi, 6.

enumeravi, recte loqui eum qui sic interroget: quod, nisi nomina essent, fieri non posset? Hac ergo ratione Paulum apostolum recte locutum esse, cum remotis omnium eloquentium auctoritatibus obtinere possimus, quid opus est quærere cujus persona sententia nostra fulciatur?

XVI. Sed ne quis tardior aut impudentior nondum cedat, asseratque, nisi illis auctoribus, quibus verborum leges consensu omnium tribuuntur, nullo modo esse cessurum; quid in latina lingua excellentius Cicerone inveniri potest? At hic in suis nobilissimis orationibus, quas Verrinas vocant, coram, præpositionem, sive illo loco adverbium sit, nomen appellavit. Verumtamen quia fieri potest, ut ego illum locum minus bene intelligam, exponaturque alias aliter, vel a me vel ab alio; est ad quod responderi posse nihil puto. Tradunt enim nobilissimi disputationum magistri, nomine et verbo plenam constare sententiam, quæ affirmari negarique possit: quod genus idem Tullius quodam loco pronuntiatum vocat: et cum verbi tertia persona est, nominativum cum ea casum nominis aiunt esse oportere; et recte aiunt: quod mecum si consideres, velut cum dicimus, homo sedet, equus currit, agnoscis, ut opinor, duo esse pronuntiatum. AD. Agnosco. AUG. Cernis in singulis singula esse nomina, in uno homo, in altero equus; et verba singula, in uno sedet, in altero currit? AD. Cerno. AUG. Ergo si dicerem, sedet tantum, aut currit tantum, recte a me quæreres, quis vel quid; ut responderem homo, vel equus, vel animal, vel quodlibet aliud, quo possit nomen redditum verbo implere pronuntiatum, id est, illam sententiam, quæ affirmari et negari potest. AD. Intelligo. AUG. Attende cætera, et finge nos videre aliquid longius, et incertum habere, utrum animal sit an saxum, vel quid aliud, meque tibi dicere, Quia homo est, animal est,

nonne temere dicerem? AD. Temere omnino: sed non temere plane diceres, Si homo est, animal est. AUG. Recte dicis. Itaque in locutione tua placet mihi, si; placet et tibi: utrique autem nostrum in mea displicet, quia. AD. Assentior. AUG. Vide jam utrum istæ duæ sententiæ plena pronuntiatum sint: placet, si; displicet, quia. AD. Plena omnino. AUG. Age nunc, dic mihi, quæ ibi sint verba, quæ nomina. AD. Verba ibi video esse, placet, et, displicet: nomina vero quid aliud quam, si, et, quia? AUG. Has ergo duas conjunctiones etiam nomina esse satis probatum est. AD. Prorsus satis. AUG. Potes-ne ipse per te in aliis partibus orationis hoc idem ad eandem regulam docere? AD. Possum.

CAPUT VI.

Signa sui significativa.

XVII. AUG. TRANSEAMUS ergo hinc, et jam dic mihi, utrum sicut omnia verba nomina, et omnia nomina verba esse comperimus, ita tibi et omnia nomina vocabula, et omnia vocabula nomina esse videantur. AD. Plane inter hæc quid distet præter diversum syllabarum sonum non video. AUG. Nec ego interim resisto, quanquam non desint, qui etiam significatione ista discernunt, quorum sententiam modo considerare non opus est. Sed certe animadvertis ad ea jam signa nos pervenisse, quæ se invicem significant, nulla præter sonum distantia, et quæ se ipsa significant cum cæteris omnibus partibus orationis. AD. Non intelligo. AUG. Non ergo intelligis et nomen vocabulo et vocabulum nomine significari; et ita ut præter

sonum litterarum nihil intersit, quantum ad generale nomen pertinet: nam et speciale nomen dicimus, quod inter octo partes orationis ita est, ut alias septem non contineat. AD. Intelligo. AUG. At hoc est quod dixi, se invicem significare vocabulum et nomen.

XVIII. AD. Teneo, sed quæro quid dixeris, Cum etiam se ipsa significant cum aliis partibus orationis. AUG. Nonne superior ratio docuit nos omnes partes orationis et nomina posse dici et vocabula, id est, et nomine et vocabulo posse significari? AD. Ita est. AUG. Quid ipsum nomen, id est, sonum istum duabus syllabis expressum, si ex te quæram quid appelles, nonne recte mihi respondebis, nomen? AD. Recte. AUG. Num ita se significat hoc signum quod quatuor syllabis enuntiamus cum dicimus, conjunctio? Hoc enim nomen inter illa quæ significat, numerari non potest. AD. Recte accipio. AUG. Id est quod dictum est, nomen se ipsum significare cum aliis quæ significat; quod etiam de vocabulo licet per te ipsum intelligas. AD. Jam facile est: sed illud mihi nunc venit in mentem, nomen et generaliter et specialiter dici; vocabulum autem inter octo partes orationis non accipi: quare hoc quoque inter se præter diversum sonum differre arbitror. AUG. Quid nomen et *εἶδος* distare inter se aliquid putas præter sonum, quo etiam linguæ discernuntur latina atque græca? AD. Hic vero nihil aliud intelligo. AUG. Perventum est ergo ad ea signa, quæ et se ipsa significant, et aliud ab alio invicem significetur, et quidquid ab uno, hoc et ab alio; et nihil præter sonum inter se differant: nam hoc quartum modo invenimus: tria enim superiora, et de nomine et verbo intelliguntur. AD. Omnino perventum.

ipsa significant cum aliis partibus orationis. AUG. Nonne superior ratio docuit nos omnes partes orationis et nomina posse dici et vocabula, id est, et nomine et vocabulo posse significari? AD. Ita est. AUG. Quid ipsum nomen, id est, sonum istum duabus syllabis expressum, si ex te quæram quid appelles, nonne recte mihi respondebis, nomen? AD. Recte. AUG. Num ita se significat hoc signum quod quatuor syllabis enuntiamus cum dicimus, conjunctio? Hoc enim nomen inter illa quæ significat, numerari non potest. AD. Recte accipio. AUG. Id est quod dictum est, nomen se ipsum significare cum aliis quæ significat; quod etiam de vocabulo licet per te ipsum intelligas. AD. Jam facile est: sed illud mihi nunc venit in mentem, nomen et generaliter et specialiter dici; vocabulum autem inter octo partes orationis non accipi: quare hoc quoque inter se præter diversum sonum differre arbitror. AUG. Quid nomen et *εἶδος* distare inter se aliquid putas præter sonum, quo etiam linguæ discernuntur latina atque græca? AD. Hic vero nihil aliud intelligo. AUG. Perventum est ergo ad ea signa, quæ et se ipsa significant, et aliud ab alio invicem significetur, et quidquid ab uno, hoc et ab alio; et nihil præter sonum inter se differant: nam hoc quartum modo invenimus: tria enim superiora, et de nomine et verbo intelliguntur. AD. Omnino perventum.

CAPUT VII

Epilogus præcedentium capitulum.

XIX. AUG. Jam quæsermocinando invenerimus velim recenseas. AD. Faciam quantum possum. Nam primo omnium recordor aliquandiu nos quæsisse quam ob causam loquamur, inventumque esse docendi commemorandive gratia nos loqui, quandoquidem nec cum interrogamus, aliud agimus quam ut ille qui interrogatur discat quid velimus audire; et in cantando, quod delectationis causa facere videmur, non sit proprium locutionis; in orando Deo, quem doceri aut commemorari existimare non possumus, id verba valeant, ut vel nos ipsos commonefaciamus, vel alii commoneantur doceanturve per nos. Deinde cum satis constitisset verba nihil aliud esse quam signa; ea vero, quæ non aliquid significant, signa esse non posse, proposuisti versum, cujus verba singula quid significarent, conarer ostendere: is autem erat:

Si nihil ex tanta Superis placet urbe relinqui.
Cujus secundum verbum quamvis notissimum et manifestissimum, quid tamen significaret, non reperiebamus. Cumque mihi videretur non frustra nos id in loquendo interponere, sed quod eo aliquid doceamus audientem, ipsam mentis affectionem, cum rem quam quærit, non esse invenit, vel invenisse se putat, hoc verbo fortasse indicari; respondisti tu quidem, sed tamen nescio quam profunditatem quaestionis joco evitans, in aliud tempus illustrandam distulisti, nec me debiti quoque tui oblitum putes. Inde tertium in versu verbum cum satagerem exponere, urgebar abs te, ut non

verbum aliud quod idem valeret, sed rem ipsam potius quæ per verba significaretur ostenderem. Cumque id sermocinantibus nobis fieri non posse dixissem, ventum est ad ea quæ interrogantibus digito monstrantur. Hæc ego corporalia esse omnia arbitrabar, sed invenimus sola visibilia. Hinc nescio quomodo ad surdos et histriones devenimus, qui non sola, quæ videri possunt, sed multa præterea ac prope omnia quæ loquimur, gestu sine voce significant, eosdem tamen gestus signa esse comperimus. Tum rursus querere cœpimus, quomodo res ipsas, quæ signis significantur, sine ullis signis valeremus ostendere, cum et ille paries, et color, et omne visibile, quod intentione digiti ostenditur, signo quodam convinceretur ostendi. Hic ego errans cum inveniri tale nihil posse dixissem, tandem inter nos constitit ea posse demonstrari sine signo, quæ cum a nobis quaeruntur, non agimus, et post inquisitionem agere possumus; locutionem tamen ex eo non esse genere: siquidem et loquentes cum interrogamur quid sit locutio, istam per se ipsam demonstrare facile esse satis apparuit.

XX. Ex quo admoniti sumus aut signis signa monstrari, aut signis alia, quæ signa non sunt, aut etiam sine signo res quas agere post interrogationem possumus: horumque trium primum diligentius considerandum discutiendumque suscepimus. Qua disputatione declaratum est partim esse signa, quæ ab eis signis quæ significant, significari vicissim non possent, ut est hoc quadrisyllabum cum, conjunctio, dicimus: partim quæ possent, ut cum dicimus, signum, etiam verbum significamus; et cum dicimus, verbum, etiam signum significamus; nam signum et verbum, et duo signa, et duo verba sunt. In hoc autem genere, quo invicem se signa significant, quædam non tantum, quædam tantum, quædam vero etiam idem valere monstratum est. Etenim hoc disyllabum, quod

sonat cum dicimus, signum prorsus omnia quibus quidque significatur significat: non autem omnium signorum signum est cum dicimus, verbum, sed tantum eorum, quæ articulata voce proferuntur. Unde manifestum est, quamvis et verbum signo, et signum verbo, id est, et duæ istæ syllabæ illis, et illæ istis significantur, plus tamen signum valere quam verbum, plura scilicet illis duabus syllabis, quam istis significantibus. Tantumdem autem valet generale verbum, et generale nomen. Docuit enim ratio omnes partes orationis etiam nomina esse, quod et pronomina his addi possunt, et de omnibus dici potest quod aliquid nominant, et nulla earum sit quæ non verbo adjuncto pronuntiatum possit implere. Sed cum tantumdem valeant nomen et verbum, eo quod omnia quæ verba sunt, sint etiam nomina; non tamen idem valent. Alia quippe de causa verba, et alia nomina nuncupari, satis probabiliter disputatum est. Siquidem alterum horum ad auris verberationem, alterum ad animi commemorationem notandam esse compertum, vel ex hoc intelligi potest, quod in loquendo rectissimi dicimus, quod est huic rei nomen, rem memoriæ mandare cupientes, quod est autem huic rei verbum, dicere non solemus. Quæ vero non solum tantumdem, sed etiam idem omnino significant, et inter quæ nihil præter litterarum distet sonum, nomen et *evqun* invenimus. Illud sane mihi elapsum erat in hoc genere, in quo invicem se significant, nullum nos signum comperisse, quod non inter cætera quæ significat, se quoque significet. Hæc quantum potui recordatus sum. Tu jam videris, quem nihil puto in hoc sermone nisi scientem certumque dixisse, utrum ista bene ordinateque digesserim.